

Laatdienst 3 november 2019

Het is niet eerlijk!

Over de ruimte die ons is toegedacht in een oneerlijk leven

Bij Job 1, 1-3, 6-12; 2, 1-10; 38, 1-18; 42, 2-6

Inleiding

In de reeks Paradijsvogels gaat het dit keer over Jobs vrouw – en dan vanzelf ook eerst over Job, en de vragen van het boek Job. Wat moeten we aan met het leed dat mensen treft, zeker als het zo onverdiend lijkt, en waar is dan God – dat zijn de vragen vanmorgen. Vooraf iets over het boek Job.

Dat boek laat zich lezen als een theaterstuk, je zou het ook zo op kunnen voeren. Het opent met twee scènes in de hemel, beide gevolgd door gebeurtenissen op aarde. Die scènes vormen alleen maar een opstapje, je moet er niet te veel in lezen. Zeker niet dat God het lijden stuurt of zelfs maar toelaat. Dat is het niet wat de schrijver wil zeggen: hij wil alleen maar naar zijn vraag toe, en daarvoor heeft hij dat opstapje nodig. Daarna volgen gesprekken tussen Job en zijn vrienden, over de eigenlijke vraag van het boek, ze beslaan ook een goed deel van het boek. Aan het eind van het boek komt dan God aan het woord: mythische taal, vervreemdend waarschijnlijk, voor mij althans wel – maar in de overweging vertel ik wat mij de kern lijkt. Daarop reageert ten slotte Job: hij maakt met zijn God een nieuw begin.

De overweging spitst zich toe op Jobs vrouw, zij komt kort aan het woord in de tweede scène vooraf. Ze vindt het niet eerlijk wat Job en ook haarzelf overkomt, en roept Job op God vaarwel te zeggen. Dat doet hij niet. Maar hoe zou het met haar zijn verder gegaan, vraag je je af.

Overweging

Ze is kwaad, Jobs vrouw: ‘Het is niet eerlijk, dit heb je niet verdiend – geef die God er toch aan!’

Ze is kwaad, en zeker op die godsdienst van Job is ze kwaad.

Want wat had die beloofd? Leef je zoals het bedoeld is –

God erend, dat is: je plaats wetend in het wonder van dit bestaan, bescheiden dus;

je naaste liefhebbend, dat is: naast hem of haar blijvend, altijd, het is er een zoals jij – leef je zo, die godsdienst beloofde:

het zal goed met je gaan, je krijgt er geen spijt van.

Misschien is dat laatste waar: dat je geen spijt krijgt – maar dat het goed met je zal gaan? Tja...

Wie goed doet goed ontmoet, dat willen we graag ja, en gelukkig, af en toe gaat het zo – maar vaak ook niet:

Job, God erend, zijn naaste liefhebbend, maar onder de zweren nu, en alles is 'ie kwijt. ‘Geef die God er toch aan!’

Grillig, chaotisch

Job, met z'n vrienden in gesprek over zijn ellende, hoort van hen terug dat het wel degelijk eerlijk is.

Op de een of andere manier zal het toch wel verdiend zijn.

En misschien is het ergens goed voor.

Zo zeggen we dat nu nog: dat het ergens goed voor is.

Waarmee het toch nog eerlijk is geworden...

We kunnen slecht tegen oneerlijkheid.

En daarom, is het nú niet eerlijk, dan toch later,

ín je leven, ná je leven:

alsnog een soort van loon, de dingen worden rechtgetrokken.

Adriaan Roland Holst:

Ik zal de halmen niet meer zien
 noch binden ooit de volle schoven,
 maar doe mij in de oogst geloven
 waarvoor ik dien.

Prachtig, zo'n gedicht, heerlijk ook om van oogst en loon te zingen.
 Daar hoop je toch ook op: dat het niet voor niets is geweest.
 Menselijk, dat hopen, en wie weet zelfs meer dan menselijk.

Maar het leven zelf, dat is niet zo.
 De natuur en hoe alle dingen gaan,
 het houdt zich gewoon niet bezig met eerlijkheid.
 Het leven is mooi én het is verschrikkelijk, het is eerlijk én oneerlijk –
 maar het leven zelf zal dat niet zeggen, mensen zeggen het.
 Het leven is ons terwille, zeker:
 met graan en vruchten voeden we ons,
 van katoen en linnen maken we kleren,
 van schelpen en klei huizen –
 maar dat het ook nog eerlijk zou zijn, nee dat beloofde het niet.
 En dat merken we: het heeft iets grilligs, chaotisch,
 wat wij noemen inderdaad: oneerlijk.

Dus ja, dichten wel en zingen, van oogst en loon en eerlijkheid –
 maar het leven zelf, dat trekt zich daar niets van aan.

Oké – en dan?
 Aanvaarden inderdaad. Het leven zoals het is aan durven kijken.
 En vervolgens je schouders ophalen, berusten? Nee, dat ook weer niet.
 Want, en dat is vreemd, maar iets in ons wil z'n best blijven doen,
 zelfs al zou het niet eerlijk uitpakken.
 Of, 'iets' in ons? Is het dat meer dan menselijke?
 Ja, hoe zit het eigenlijk met God?

Dammen tegen het kwaad

De vrienden van Job zeggen: 'Het leven is eerlijk,
 wij zien dat vaak niet maar het is het wel, en voor die eerlijkheid zorgt God.'
 Job protesteert, zijn God is niet eerlijk, vindt hij –
 in het beeld van God dat hij dan nog heeft –
 de vrienden houden vol, God is wel eerlijk,
 zo gaat dat een tijdje heen en weer - - en dan komt God aan het woord,
 en hij zegt: de vrienden van Job hebben geen gelijk,
 Job wel, en terecht dus protesteerde hij.
 Maar tegen wie, Job? Tegen mij?
 Maar ben je bij mij aan het goede adres?

En dan laat God zien wie hij is, vooral: wat hij doet – en dat is: scheppen,
 dat wil zeggen paal en perk stellen aan het kwaad.
 Hij weet van tegenslag van allerlei soort, ziekte armoede onrecht,
 en daartegen werpt hij dammen op –
 als die dijken in Genesis 1 die de zee op afstand houden,
 zodat er land ontstaat waar mensen veilig kunnen wonen,
 en licht ook schept hij daar,
 want ook in het donker kunnen de mensen niet wonen.
 Licht en land schept hij tussen twee haakjes vooral
 door mensen aan te reiken hoe ze kunnen leven:
 God erend, je plaats wetend dus; solidair met mensen, ze zijn zoals jij –
 zó kun je leven, en als je het doet:

het zal zijn als dat licht en dat land in Genesis 1, dammen tegen het kwaad, als je het doet, je zult zien: de macht van dat kwaad wordt beperkt.

Dat doet God: dammen reikt hij aan tegen het kwaad.
Was je dat kwijt Job?
Je protesteert wel, maar aan mij heb je een goede juist...

En dan buigt Job het hoofd, hij was het kwijt geweest inderdaad:
niet zijn God bezorgt hem dit lot, het is het leven,
het leven zoals het nu eenmaal is –
maar in dat leven is God hem een bondgenoot,
met hem aan zijn zijde beperkt Job de macht van het kwaad.
Hij buigt het hoofd, en met zijn God maakt hij een nieuw begin...

Jobs vrouw

Ja ja... Jobs vrouw, ze heeft ernaar staan kijken, hem horen spreken,
het is haar duidelijk: Job is weer terug,
en bij voor- of bij tegenspoed, hij zal goed blijven doen.
Maar zij is domweg nog kwaad – en die God van Job, wat moet ze daarmee?

Hoe zou ze zijn verdergegaan? Om te komen misschien waar Job was?
Want wat hij vond, toch een soort rust, gepaard evengoed aan strijdbaarheid,
dat zou ook haar goed kunnen doen.

Ze was verdergegaan, stel ik me voor,
tot op een dag waarop ze kon kijken naar haar leven,
zeggen kon dat het niet was zoals ze gewild had,
maar dit was haar leven, en het hare alleen – laat ik er ja tegen zeggen.
Je kunt het niet organiseren, zo'n dag, maar zomaar opeens is die er vaak wel.

Een dag, dat dan ook, waarop ze kon relativieren:
wat ik heb meegemaakt, ach,
zo veel mensen treft het, en zo veel erger vaak ook.
Ze relativeerde, voelde verwantschap met al die anderen,
verwantschap toen ook met een veel groter verhaal.
Dan keek ze naar deze prachtige wereld,
want bij alle verdriet is het hier prachtig ook,
ze keek naar de mensen,
met hun verdriet inderdaad, en anderen bewogen daarmee,
naar die tallozen toen óók die voor vreugde zich inspanden, gerechtigheid,
die de aarde wat beter wilden achterlaten dan ze haar hadden aangetroffen –
daar keek ze dan naar, en toen naar zichzelf, en ze wist:
hier wil ik toch bij horen, altijd immers al, was ik dat kwijt –
hoe dan ook, dit is ook mijn verhaal,
ja, moest ik het zeggen: van heel dit verhaal,
met die gloed daarin en dat hopen en gaan naar de toekomst toe,
ik hou ervan, meer nog dan van mijn eigen verhaal!

Dat is apart, maar inderdaad, blijkbaar kunnen wij dat –
vaak pas na jaren, en niet als iets dat je maakte,
terugkijkend zie je dat het je overkwam eerder – maar toch:
dat je ging houden van dat grotere verhaal, meer nog dan van je eigen verhaal,
dat daar je hart ligt en dat je vóór alles, ook vóór je eigen verhaal,
je aan dat grotere wilt toewijden.
Bijzonder, dat wij dat zo kunnen...

En toen dat eenmaal zo was bij haar,

toen werd het een dag van ontspannen ook.
 Ze liet los, alles ook waar ze recht op meende te hebben,
 en, aansluitend bij dat verhaal van eeuwen, was het als kwam ze toen thuis:
 voorbij aan zichzelf geraakt was ze zichzelf nu gewórden –
 moest ze het zeggen: mens was ze geworden, met in zich dat grotere hart,
 dat altijd al klaar had gelegen daar, en in haar gewacht had,
 en nu dan ten slotte haar had kunnen bereiken.
 Mens was ze geworden.

En daarmee, zo zei ze dat ook wel, was het eerlijk geworden alsnog,
 tot op zekere hoogte althans.
 Want toen ze ging houden van heel dat mensenverhaal
 meer nog dan van haar eigen verhaal,
 toen daar dat ruime gekomen was waarin ze ontspande,
 ze degene geworden was die ze ten diepste altijd al was –
 toen was dát van haar leven dan toch de oogst,
 ook van haar verdriet en haar tegenslag - -
 de oogst, en zo werd het, ergens, eerlijk alsnog:
 ik ben er mens mee geworden...

Zij en God?

En was ze een mens toen die terugkeerde ook naar God?
 Tja, wie weet...
 Maar soms is er gewoon te veel gebeurd...
 En trouwens, zou je altijd over God niet maar liever terughoudend zijn?
 Hij is tenslotte God, en wij zijn maar mensen...

Maar afgezien daarvan,
 wat er voor haar toe deed, was dat ze wist waar ze voor stond:
 die wat betere aarde en wat zij kon bijdragen.
 Daar ging het haar om. En God dan daarbij, ach...

Misschien was het met haar gegaan als met die rabbijn ooit een keer.
 Enthousiast over de tora –
 dat is: het doen en laten van mensen, wat ze bijdragen kunnen,
 zoals het staat in de eerste vijf bijbelboeken –
 daarover enthousiast had die rabbijn gezegd:
 moest ik kiezen, tussen God en de tora, ik koos voor de tora.
 Want al die wijsheid daarin, en hoe helder men kijkt naar het leven,
 en hoe goed dat de aarde kan doen, daar gaat het toch om?!
 Ja, ik koos voor de tora...

En zo dus wie weet ook Jobs vrouw.
 Ze wist waar ze voor stond en wat ze kon bijdragen –
 dat was het eerste, en dat nu eerst ook genoeg.

Zo trouwens kwam ze naast Job, ook hij wilde bijdragen.
 Daarbij sprak hij dan ook nog van God,
 als bron van zijn kracht en inspiratie,
 dat zou zij zo niet doen –
 maar samen waren ze in hun visioen, waar ze naartoe wilden,
 samen ook in hun levensstijl met het oog op dat visioen,
 een goed huwelijk vast tussen die twee –
 een goed samenzijn overal natuurlijk waar mensen,
 of ze Gods naam noemen of niet,
 zich inzetten eenvoudig voor deze aarde.

Je inzetten – maar laat hij zijn zegen geven

En dat al met al blijft toch, na heel dit verhaal.

Bij voor- of bij tegenspoed, en of het eerlijk of niet eerlijk is:

wat ligt er nu vóór ons, wat kan onze bijdrage worden?

Dat blijft, en het is niet het minste, daar leef je toch van ook:

van dat waarvoor je je in wilt zetten.

En God, of hij wordt aangeropen of niet,

daar ging het hem om toch ook: dit leven gekoesterd, en verder geholpen –

waar ook, daar zou hij zijn zegen aan geven.

En ja, ook dat blijft na heel dit verhaal:

wie voor dat betere leven zich in willen zetten, laat hij ze zegenen!

Amen

Jan C. den Hertog

Laatdienst Alkmaar, 3 november 2019